

ПРОБЛЕМАТИКА ВИВЕДЕННЯ БАНКІВ З РИНКУ ТА ВИЗНАННЯ ЇХ НЕПЛАТОСПРОМОЖНИМИ В УКРАЇНІ

Прийняття та введення в дію Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” та, відповідно, внесення змін до банківського законодавства у зв’язку із прийняттям цього закону докорінно змінило як мету правового регулювання, так і процедури. Так, якщо раніше метою правового регулювання було відновлення платоспроможності банку шляхом введення процедури тимчасової адміністрації банку, збереження банку як суб’єкта ринку банківських послуг, то зараз – це виведення неплатоспроможного банку з ринку способами, які визначені чинним законодавством, переважно ліквідаційними.

Способи виведення неплатоспроможного банку з ринку визначені у ч. 2 ст. 39 Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” та деякою мірою описані у Положенні про виведення неплатоспроможного банку з ринку:

1. ліквідація банку з відшкодуванням з боку Фонду коштів за вкладями фізичних осіб.
2. ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов’язань на користь приймаючого банку.
3. відчуження всіх або частини активів і зобов’язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією.
4. створення та продаж інвестору перехідного банку з передачею йому активів і зобов’язань неплатоспроможного банку і подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку.
5. продаж неплатоспроможного банку інвестору.

Перші чотири способи можна визначити як ліквідаційні способи виведення неплатоспроможного банку з ринку, хоча чисто ліквідаційним є перший спосіб, а інші передбачають виділення та передачу частини активів неплатоспроможного банку іншому банку з подальшою ліквідацією неплатоспроможного банку. І лише п’ятий спосіб передбачає продаж перехідного банку інвестору, тому його можна охарактеризувати як відновлювальний, або санаційний спосіб виведення неплатоспроможного банку з ринку.

Махінації з ФГВФО

посадові особи компанії спільно з працівниками банку, точно знаючи, що цей банк буде віднесений до категорії неплатоспроможних, достроково розірвали договори депозиту і перерахували грошові кошти в розмірі 9,3 мільйона гривень з депозитного на свій рахунок для подальшого "дроблення" вказаної суми на частини, які перевищують двісті тисяч гривень отримання компенсації від Фонду гарантування вкладів.

Під загрозою звільнення керівники підприємства змусили 47 працівників укласти фіктивні договори позики та відкрити рахунки в зазначеному банку для отримання компенсації від ФГВФО за нібито вкладені депозити. Отримавши компенсацію, вони повинні були повернути зазначені кошти керівникам.

В результаті проведення ряду обшуків в офісі та за місцями проживання фігурантів розслідування були виявлені і вилучені документи, що підтверджують намір заволодіти коштами Фонду, документи і печатку іноземного підприємства, а також майже 21 мільйон гривень у національній та іноземній валюті.

Банк Михайлівський

Своїм основним джерелом доходів «Михайлівський» декларував споживче кредитування – видачу залучених від населення коштів у вигляді кредитів на купівлю техніки в мережі магазинів «Ельдорадо». Причому в «Ельдорадо» та «Михайлівського» був той самий власник, тож кошти перекидались з кишені до кишені.

Така стратегія давала результат – завдяки привабливій та масованій рекламі обсяги депозитів банку зростали, мережа розширювалась, а шалені ставки споживчого кредитування (понад 100% річних) нібито дозволяли без проблем повертати депозити під 30%. Проте звертав на себе увагу той факт, що надприбутковий кредитний портфель фізосіб у рази перевищував портфель кредитів юросіб. За інформацією гравців ринку, серед юросіб, яких кредитував банк за рахунок залучених депозитів, – насамперед компанії, пов'язані з акціонером банку.

«Мені цікаво, як НБУ здійснював нагляд, – каже член банківського комітету Верховної Ради Павло Різаненко. – Не потрібно бути генієм із багаторічним досвідом у банківській сфері, щоб побачити за звітністю, що вартість залучених коштів – 25–28%, а кредити юрособам видаються під 20–25%. Вони запевняли, що мали прибуток за рахунок великої ставки за кредитами для фізосіб. Але ж це все можна поррахувати: розмір портфеля

фізосіб у рази менший від портфеля кредитів, наданих пов'язаним особам. Якщо банк заробляє на відсотках менше, ніж платить за залучення депозитів, йому кінець. НБУ всі ці цифри мав, але не було жодної реакції. Чому цей «пилосос» так довго проіснував і його не виводили з ринку? Чому коли наприкінці того року Гонтарева сказала, що вже почистили всі проблемні банки і більше нікого з великих банків не буде виведено, так сталося з «Михайлівським»?

Закривав очі НБУ й на інше «ноу-хау» банку, через яке близько 14 тисяч вкладників досі не могли розраховувати на виплати через Фонд гарантування вкладів. У банку вкладникам пропонували підписати договір не традиційно між фізособою та банком, а між фізособою та ТОВ «Інвестиційно-розрахунковий центр» (ІРЦ) та ТОВ «Кредитно-інвестиційний центр» (КІЦ), а банк у цій оборудці виступав у ролі «повіреного».

Тих, хто помічав таку хитрість, задобрювали розмовами, що цей вклад із привабливими 25,5% «чистими» буде застраховано до «братньої» СК «Форте», а недовірливим пропонували відкрити вклад напряму в банку, але з меншою дохідністю. Перед введенням у банк тимчасової адміністрації клієнти, які обрали ризиковану схему, отримали СМС, що договір із ними достроково розірвано і кошти повернуто з відсотками на рахунки банку «Михайлівський». Таким чином автори оборудки просто вирішили повісити зобов'язання перед вкладниками на державу, але жодних фізичних коштів на рахунках банку не з'явилося. В НБУ одразу дали зрозуміти, що ті, хто повівся на цей атракціон щедрості, не можуть розраховувати на виплати через Фонд гарантування вкладів, оскільки не відкривали депозит у банку. Загальна сума таких квазідепозитів, яких не було видно у звітності банку, – майже 1,5 мільярда гривень, тобто приблизно стільки ж, скільки містилося на його рахунках «легально».

Однією з основних проблем при виведенні банків з ринку є вчинення фіктивних правочинів, наприклад. У травні 2016 року, якраз перед визнанням «Михайлівського» неплатоспроможним, на його офіційному сайті з'явилося оголошення, що Поліщук нібито продав належну йому частку в статутному капіталі «Екосіпана» в розмірі на користь групи інвесторів-фізичних осіб. Цією «групою інвесторів» виявилися ті самі підлеглі Поліщука, у яких він свого часу ці акції викупляв. Нещодавно ж Поліщук, зрозумівши, що справи у нього кепські, дав ціле телеінтерв'ю, в якому зазначив, що продав банк одеському бізнесмену – власнику Платинум-банку Борису Кауфману: «Ми прописали в меморандумі, що гроші, які я отримую від банку «Платинум», їх

достатньо для того, щоб я погасив свої кредити у банку «Михайлівський». У Кауфмана цю інформацію заперечили, а НБУ заявив, що не погоджував продаж банку ані Кауфману, ані комусь іншому. І нинішні грізні заяви Валерії Гонтаревої не знімають питань, куди дивилося її відомство в той час, коли керівництво «Михайлівського» повертало свої афери у нього перед носом. «Михайлівський» визнавали проблемним, там перебував куратор від Нацбанку, проводились перевірки, але банк примудрявся обходити обмеження НБУ щодо заборони на залучення вкладів фізосіб.

Також Нацбанк зафіксував, що перед визнанням «Михайлівського» неплатоспроможним 23 травня, з 20 травня банк здійснив велику кількість операцій із переведення вкладів з пов'язаної фінансової компанії на баланс банку, що збільшило навантаження на Фонд гарантування вкладів на півтора мільярда гривень. Ці гроші Нацбанк не визнавав такими, що мають повертатись через Фонд гарантування вкладів, що і викликало напруження серед колишніх вкладників.

Судова практика.

В контексті ст. 6 Конвенції Національний банк України при розгляді справ щодо застосування до банків заходів впливу підпадає під визначення “суду”, тому він має дотримуватися в своїй діяльності принципів безсторонності, незалежності, рівності, змагальності, тощо. Неповідомлення Національним банком банку, відносно якого вирішується питання про визнання банку неплатоспроможним/ліквідацію та незабезпечення можливості навести свої заперечення, а також скористатися правовою допомогою, можна вважати порушенням зазначених принципів, і, як наслідок, порушенням права банку на справедливий судовий розгляд в розумінні пункту 1 статті 6 та на ефективний засіб юридичного захисту в світлі ст. 13 Конвенції.

Принцип рівності був неодноразово застосований судом і у справах щодо України. Наприклад, у справі “Надточій проти України” (заява № 7460/03, рішення від 15 травня 2008р.) Суд нагадав, що принцип рівності сторін – один із складників ширшої концепції справедливого судового розгляду – передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе або не вигідне становище у порівнянні з опонентом.

Обов'язок ефективного здійснення захисту прав державою передбачає також позитивний обов'язок держави гарантувати ефективне і справедливе

розв'язання в національних судах будь-яких спорів між приватними особами, в тому числі спорів, пов'язаних із захистом інтересів акціонера, спрямованих на задоволення його легітимного прагнення щодо отримання правомірної вигоди від його корпоративних прав ріш. (Sovtransavto v. Ukraine)

У випадку наявності колізій норм права у спорах особи з державою суди мають застосовувати ту норму, яка на користь особи, а не держави (див. остаточне рішення "Шокін проти України") Більш того, на сьогодні відповідні гарантії закріплені в національному законодавстві (ст. 4 ЗУ "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності" та ст. 56 Податкового кодексу України).

Практика: В Україні суди скасували рішення Національного банку про визнання 9 банків неплатоспроможними. Про це йдеться в повідомленні прес-служби Нацбанку України. Станом на 6 грудня 2016 р. у відношенні 9 банків суди прийняли рішення про відновлення їхньої діяльності чи про скасування рішення про віднесення до категорії неплатоспроможних.

Зокрема, рішення прийняті на користь банків "Капітал", "Східно-промисловий комерційний банк", "Велес", "Радикал банк", "Укрінбанк", "Преміум", "Союз", "Фінансова ініціатива", "Київська Русь".

Також повідомляється, що Національний банк вже звернувся до Верховного суду України із заявою про перегляд рішень у касаційній інстанції.

ФОНД ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ в своєму прес-релізі зазначає

Судові рішення про незаконність ліквідації неплатоспроможних банків можуть мати негативні наслідки для їх вкладників та кредиторів. Натомість, користь від таких рішень матимуть колишні власники цих банків.

«За нашим переконанням, акціонери використовуватимуть такі рішення виключно для виведення ліквідних активів, кошти від реалізації яких повинні спрямовуватись на задоволення вимог кредиторів. Про відновлення роботи неплатоспроможного банку не може бути й мови. По-перше, немає законодавчого механізму цього процесу, по-друге, якби переслідувалась саме така мета, то акціонери провели б докапіталізацію банку ще до визнання банку неплатоспроможним», - переконаний заступник директора-розпорядника Фонду гарантування Андрій Оленчик. За його словами, перше, що роблять акціонери, коли судові рішення набирає

законної сили – переоформляють нерухоме майно банку на інших суб'єктів господарської діяльності. Після цього відбувається низка його перепродажів.

«Дивно, коли вкладникам неплатоспроможних банків такі рішення подають, як перемогу. Адже у них на очах виводять активи, продаж яких давав їм шанси повернути свої кошти» - зазначив Віктор Новіков, директор юридичного департаменту Фонду, - «Виникає реальна загроза втрати майна банку через те, що Фонд не може оплатити заробітну плату працівникам банку, плату за охорону, комунальні послуги тощо».

Водночас, Фонд гарантування відмічає конструктивну роботу окремих громадських організацій, створених вкладниками неплатоспроможних банків, які контролюють процес повернення коштів кредиторам банків за рахунок продажу активів. Наприклад, ГО «Спілка вкладників АТ «Дельта Банк» активно співпрацює з уповноваженою особою Фонду, відстоюючи інтереси банку в судах. Судові рішення на користь АТ «Дельта Банк» дозволяють повернути виведені активи на баланс банку, що збільшує ліквідаційну масу, за рахунок якої задовольняються вимоги кредиторів.